

Utdanningsnivå er viktigere enn bakgrunn

Den fullførte utdanningen har mye å si for om en ung person er i arbeid eller fortsetter å utdanne seg. Forskjellen mellom unge med innvandrerbakgrunn og majoriteten er relativt liten når utdanningen er på samme nivå, viser tall for de tre skandinaviske landene. En større andel ungdom med innvandrerbakgrunn har kun grunnskole, derfor er færre i jobb eller utdanning. De som har fullført videregående, er derimot mer aktive i arbeidsliv eller studier enn unge uten innvandrerbakgrunn og kun grunnskole.

I den offentlige debatten ser det ut til å herske tvil og usikkerhet rundt innvandrerungdommens integrasjon i samfunnet, i første rekke deres tilknytning til arbeidsliv og utdanningsinstitusjoner. På bakgrunn av medieoppslag om utestengning på arbeidsmarkedet, er det flere som uttrykker en uro for marginalisering. De frykter at mange innvandrerungdommer faller utenfor utdanningsinstitusjonene og arbeidsmarkedet på grunn av deres etniske bakgrunn, med kriminalitet og politisk-religiøs ekstremisme som mulige konsekvenser.

Nyanseringer kan lett utebli i mediedekning og debatter når innvandrere og integrering er tema. For eksempel skilles det ikke alltid mellom dem som er født her i landet av innvandrerforeldre, og dem som selv har innvandret. For den sistnevnte gruppens del har den tiden man har bodd i Norge og de mulighetene man har hatt til å tilegne seg språk og kultur stor betydning for integreringen. Og ikke minst spiller den høyeste fullførte utdanningen en viktig rolle for *alle* når det gjelder videre utdanning eller arbeid, enten man har innvandret, er født i Norge av innvandrerforeldre eller er uten innvandrerbakgrunn. Av den grunn forutsetter studier av integrering at man kontrollerer for utdanningsnivå.

Oppvekst i Skandinavia

I denne artikkelen presenterer vi resultater fra en registerbasert, beskrivende analyse (se tekstboks om undersøkelsen) av unge personer i alderen 20-29 år med innvandrerbakgrunn bosatt i Norge, Sverige og Danmark per 4. kvartal 2010. Undersøkelsen skiller mellom innvandrere og den gruppen som er født i skandinaviske land av innvandrerforeldre (tidligere kalt etterkommere).

Den sistnevnte gruppens vei inn i utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv blir ofte ansett som selve prøvesteinen på storsamfunnets inkludering av personer med innvandrerbakgrunn. I motsetning til dem som selv har innvandret, har de hatt hele sin sosialisering i sine respektive skandinaviske fødeland og gjennomført all obligatorisk skolegang der. Derfor knytter det seg en særskilt interesse til denne befolkningsgruppen, der mange nå står på terskelen til sitt voksne liv.

En beslektet gruppe er de som innvandret i barndommen, det vil si før utdanningsløpet var gjennomført. Mange av dem har likhetstrekk med de skandinaviske fødte med innvandrerforeldre hva sosialisering og skolegang angår. I vår analyse har vi inkludert unge mennesker som innvandret før de fylte 18 år, og som nå er mellom 20-29 år, som egen gruppe.

Bjørn Olsen

Om undersøkelsen

Artikkelen bygger på rapporten «Unge med innvandrerbakgrunn i Skandinavia. Hvor mange er i arbeid eller utdanning» som ble publisert av SSB i november 2012 på oppdrag av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (SSB 2012).

Undersøkelsen er en registerbasert beskrivende analyse av personer i alderen 20-29 år med innvandringsbakgrunn per 4. kvartal 2010, der sammenliknbare tall for Sverige og Danmark er hentet inn. Det er deltakelsen i arbeidsliv og utdanning som er i fokus i analysen. Vi tar for oss andelen i de ulike befolkningsgruppene som enten er i utdanning eller er sysselsatt. Til sammen utgjør de en prosentandel aktive i de respektive gruppene.

Bjørn Olsen er sosiolog og rådgiver ved Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. (bjorn.olsen@ssb.no)

Befolkningsgrupper

Populasjonen omfatter dem som ved utgangen av statistikkåret 2010 var fra 20 til og med 29 år, og som alle er registrert bostatt i de skandinaviske landene. Det er tre befolkningsgrupper som inngår i analysen:

1) *Født i Norge, Sverige eller Danmark med to innvandrerforeldre.* Det vil si barn av foreldre der begge er innvandrere, men som selv er født i et av de skandinaviske landene. Gruppens landbakgrunn bestemmes som regel av morens fødeland, eventuelt farens. I vår undersøkelse er det landbakgrunnen fra følgende verdensregioner som er med:

Europa utenom EU/EØS, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New – Zealand. Når disse gruppene i de skandinaviske landene omtales under ett, går de under fellesbetegnelsen «skandinavisk fødte med innvandrerforeldre».

2) *Innvandrere ankommet Norge, Sverige og Danmark før de fylte 18 år.* Disse er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og innvandret til de skandinaviske landene (som oftest sammen med sine foreldre) før de fylte 18 år. Fødelandene til disse unge innvandrere begrenser seg også til verdensregionene ovenfor. Utenlandsfødte med én utenlandsfødt forelder regnes ikke som innvandrere.

3) *Uten innvandringsbakgrunn.* Det vil si befolkningen for øvrig mellom 20-29 år eller majoriteten som verken er innvandrere eller født av innvandrerforeldre. Innvandrere fra EU og Nord-Amerika etc. og norsk-dansk-/svensk fødte med innvandrerforeldre med denne landbakgrunnen holdes også utenfor her. De som har én utenlandsfødt forelder regnes imidlertid med blant dem uten innvandringsbakgrunn.

Med i undersøkelsen er personer i alderen 20-29 år med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Europa utenom EU. De har enten innvandrerforeldre fra de nevnte regionene, eller er selv født der og har senere innvandret til Norge, Sverige eller Danmark. De med bakgrunn fra EU og EØS-landene, Nord-Amerika, Australia og New Zealand er holdt utenfor (se tekstboks om hovedgrupper og definisjoner).

En viktig sammenlikningsgruppe er den øvrige befolkningen i alderen 20-29 år, det vil si de som verken er innvandrere eller født av innvandrerforeldre, altså majoriteten. Hovedtema i analysen er deltakelsen i arbeidsliv og utdanning. Vi ser på prosentandelene for sysselsatte eller de som er under utdanning, som til sammen utgjør andel aktive i Norge, Sverige og Danmark.

Størrelsen på de tre befolkningsgruppene i undersøkelsen, er svært like i Norge og Danmark, mens de i Sverige har helt andre proporsjoner, slik tabell 1 viser. Den svenske majoritetsbefolkningen i alderen 20-29 år er for eksempel 1,8 ganger så stor som den norske, mens de to gruppene med innvandrerbakgrunn hver er omtrent 3,5 ganger så store som de norske. Når vi beregner de som har innvandrerbakgrunn i prosent av hele populasjonen mellom 20 og 29 år, kommer Norge og Danmark nokså likt ut med om lag 6 prosent, mens Sverige har nesten dobbelt så høy andel, nærmere 12 prosent.

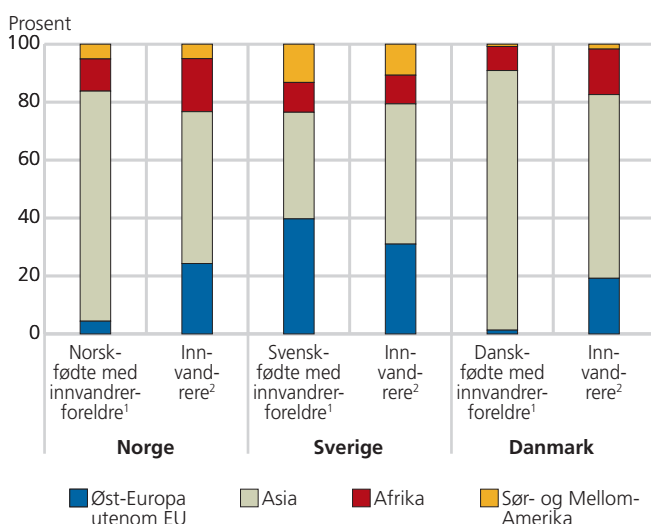
Flest har bakgrunn fra Asia

Før vi går inn på hovedresultatene, vil det være av interesse å se nærmere på hvordan befolkningsgruppene med innvandrerbakgrunn er sammensatt i Norge, Sverige og Danmark. Da de skandinaviske landene har noe ulik innvandringshistorikk og noe ulikt mønster, vil innvandrerne og deres skandinaviskfødte barn ha noe forskjellig gruppesammensetning når det gjelder landbakgrunn.

Blant dem som er 20-29 år og født av innvandrerforeldre i Norge og Danmark, har et overveldende flertall asiatisk bakgrunn (se figur 1), henholdsvis 80 og 90 prosent. Med andre ord blir de øvrige verdensregionene nokså marginale i disse befolkningsgruppene. I Sverige har de svenskfødte med innvandrerforeldre litt mer geografisk spredning i sin bakgrunn, med hovedtyngden på Øst-Europa utenom EU (40 prosent) og Asia (37 prosent).

Også i innvandrergruppene ser vi en asiatisk dominans, om enn ikke like sterk som blant de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre. Danmark har størst andel

Figur 1. **Personer bosatt i Skandinavia, etter innvandringsbakgrunn og verdensregion. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent**

¹ Basert på morens landbakgrunn.

² Innvandret før fylte 18 år.

Kilde: Registerbasert befolkningsstatistikk fra SSB, SCB og DST.

unge innvandrere fra Asia med 63 prosent, mot 52 og 48 prosent i henholdsvis Norge og Sverige. De to sistnevnte landene har også et større innslag av østeuropeere i innvandrergruppen. Innvandrere fra Afrika utgjør en mindre andel av innvandrerbefolkningen i alle tre landene. Den latinamerikanske gruppen er ganske liten i Norge og helt marginal i Danmark, mens den i Sverige er noe større.

Det må understrekes at denne beskrivelsen begrenser seg til populasjonen mellom 20 og 29 år som innvandret før de fylte 18 år, og den gir dermed ikke noe fullstendig bilde av innvandrerbefolkningen i de skandinaviske landene. Dessuten er de med bakgrunn fra EØS-landene, Nord-Amerika, Australia og New Zealand ikke med i analysen.

Pakistansk og tyrkisk familiebakgrunn mest utbredt

De fleste skandinaviskfødte med innvandrerforeldre i vår populasjon har naturlig nok opphav i de mest etablerte innvandrergruppene i Skandinavia. For Norges vedkommende er de med pakistansk bakgrunn mest dominerende, med en andel på 37 prosent. Danskfødte med innvandrerforeldre er i enda større grad preget av én enkelt nasjonalitet, i det 45 prosent har foreldre med bakgrunn fra Tyrkia.

De svenskfødte med innvandrerforeldre har noe større spredning på nasjonalitetene. Tyrkia er også her den største gruppen med 23 prosent. Gruppen fra det tidligere Jugoslavia er den nest største, med 14 prosent. Når det gjelder innvandrerne i våre skandinaviske populasjoner, har de en mer heterogen sammensetning, og det er ingen nasjonaliteter som dominerer på samme måte som blant de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre.

For øvrig må det understrekes at særlig de norsk- og danskfødte med innvandrerforeldre utgjør relativt små grupper innenfor vår alderspopulasjon, med om lag 10 000 personer i hvert av landene (se tabell 1). Dermed vil de også bli sterkere preget av den gruppesammensetningen vi har sett, i motsetning til de svenskfødte med innvandrerforeldre som er en atskillig større gruppe på over 27 000 personer og dessuten mer heterogen. Ellers er de innvandrergruppene vi tar for oss, mer enn dobbelt så store som de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre i alle tre skandinaviske land.

Samme mønster, men noen nivåforskjeller

Når vi betrakter andelen aktive, det vil si dem som er i arbeid eller under utdanning i de tre befolkningsgruppene, ser vi klare fellestrekk mellom de skandinaviske landene. De to gruppene med innvandrerbakgrunn ligger noen prosentpoeng under den øvrige befolkningen i samme aldersgruppe med hensyn til andel aktive. Av disse to er det de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre som kommer nærmest majoriteten. Det er imidlertid noen forskjeller mellom de skandinaviske landene i aktivitetsnivået i alle tre befolkningsgrupper (se figur 2).

Norge og Sverige er mest like når vi ser på aktivitetsnivået i alle tre befolkningsgrupper vi omtaler her. For befolkningen uten innvandrerbakgrunn ligger de to landene på henholdsvis 87,5 og 85,6 prosent i arbeid eller utdanning, mens tilsvarende andel for de norsk- og svenskfødte med innvandrerforeldre er på 80,8 og 78,8 prosent. Hva innvandrerens andel angår, er likheten enda større mellom de to landene, med 75,7 (Norge) og 76,4 prosent (Sverige).

Tabell 1. **Personer bosatt i Skandinavia, etter innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010**

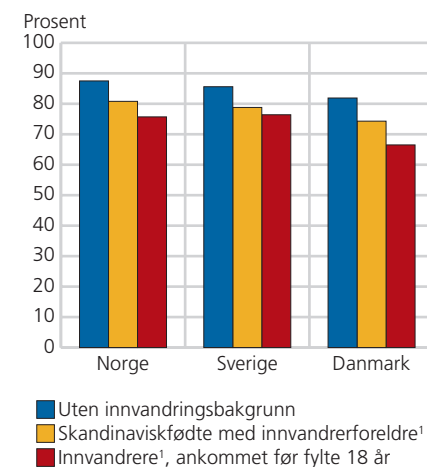
	Uten innvandringsbakgrunn	Skandinaviskfødte med innvandrerforeldre ¹	Innvandrere ² ankommet før fylte 18 år
Norge	514 685	10 241	24 623
Sverige	920 485	34 987	85 608
Danmark	530 759	9 000	24 348

¹ Med mor (eventuelt far) fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand.

² Med landbakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand.

Kilde: Registerbasert befolkningsstatistikk fra SSB, SCB og DST.

Figur 2. **Andel aktive (sysselsatte eller i utdanning) bosatt i Skandinavia, etter innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent**

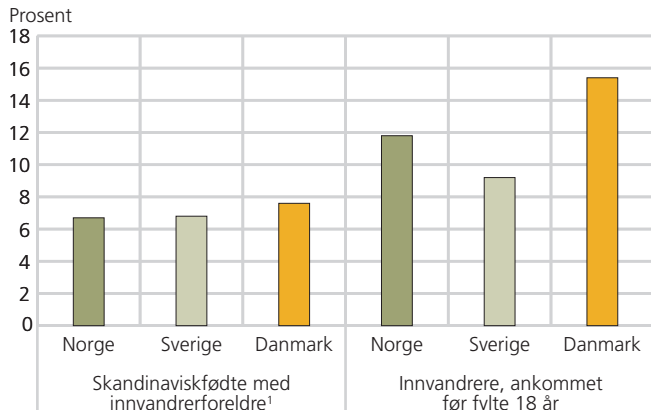

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

For Danmark ligger andelene aktive i alle tre befolkningsgrupper noe under det norske og svenske nivået. Majoriteten ligger på om lag 82 prosent, mens de danskfødte med innvandrerforeldre har en andel aktive på 74,3 prosent. Størst forskjell ser vi imidlertid blant innvandrere, i og med at innvandrergruppen i Danmark er nede i 66,5 prosent aktive, det vil si nesten 10 prosentpoeng under innvandrergruppene i Norge og Sverige.

Figur 3. Forskjeller i andel aktive (i arbeid eller utdanning) mellom unge med innvandringsbakgrunn og majoriteten bosatt i Skandinavia. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosentpoeng

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.
Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

Det må ellers nevnes at det er små kjønnsforskjeller i andel aktive innad i de tre befolkningsgruppene i alle tre skandinaviske land innenfor vår alderspopulasjon, 20-29 år. I den grad det forekommer kjønnsforskjeller, går de som regel i kvinners favør.

Avstanden til majoritetsbefolkningen

Et annen viktig dimensjon er ulikhetene i andel aktive mellom de to innvandrergruppene med innvandrerbakgrunn på den ene siden og majoriteten på den andre.

Som forventet er Norge og Sverige svært like når det gjelder avstanden mellom gruppen med innvandrerforeldre og majoriteten. Differansene er på henholdsvis 6,7 og 6,8 prosentpoeng, slik figur 3 viser. Danmark har noe større ulikhet med en forskjell på 7,6 prosentpoeng. Ser vi på innvandrere, er det Sverige som har minst avstand til majoriteten. Forskjellen er her på 9,2

prosentpoeng. I Norge er den på 11,8 prosentpoeng, mens danske innvandrere har størst avstand til gruppen uten innvandringsbakgrunn med 15,4 prosentpoeng.

Høyest andel med kun obligatorisk utdanning

Da høyeste fullførte utdanning står sentralt i denne undersøkelsen, er det viktig å få belyst befolkningsgruppenes sammensetning når det gjelder utdanningsnivå i hvert av de skandinaviske landene, slik det er gjort i figur 4. Her ser vi blant annet at Sverige har en utdanningsprofil som skiller seg fra den vi kan observere i Norge og Danmark, noe som må relateres til ulike definisjoner av utdanningsnivå. I særlig grad gjelder dette grenseoppgangen mellom obligatorisk utdanning og mellomutdanning (videregående utdanning), der det svenske statistikkbyrået (SCB) legger terskelen for mellomutdanning lavere.

Følgelig inngår det grupper blant dem med mellomutdanning i Sverige som i Norge og Danmark befinner seg på obligatorisk nivå, noe som legger visse begrensninger på sammenlikninger med Sverige. Et fellestrekk ved alle de tre skandinaviske landene er imidlertid at innvandrere har høyest andel med kun obligatorisk utdanning, uansett definisjoner av utdanningsnivå. Deretter kommer de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre. De aller fleste i vår populasjon har tatt utdanningen ved et lærested i det skandinaviske landet de enten er født i eller har innvandret til.

Utdanningsnivå skaper større ulikhet enn innvandrerbakgrunn

Det høyeste fullførte utdanningsnivået synes å ha større betydning for om man er i arbeid eller utdanning, enn innvandrerbakgrunnen i seg selv. Det går et klart skille mellom dem med kun obligatorisk utdanning med desidert lavest andeler aktive, og dem med fullført utdanning på mellomnivå eller

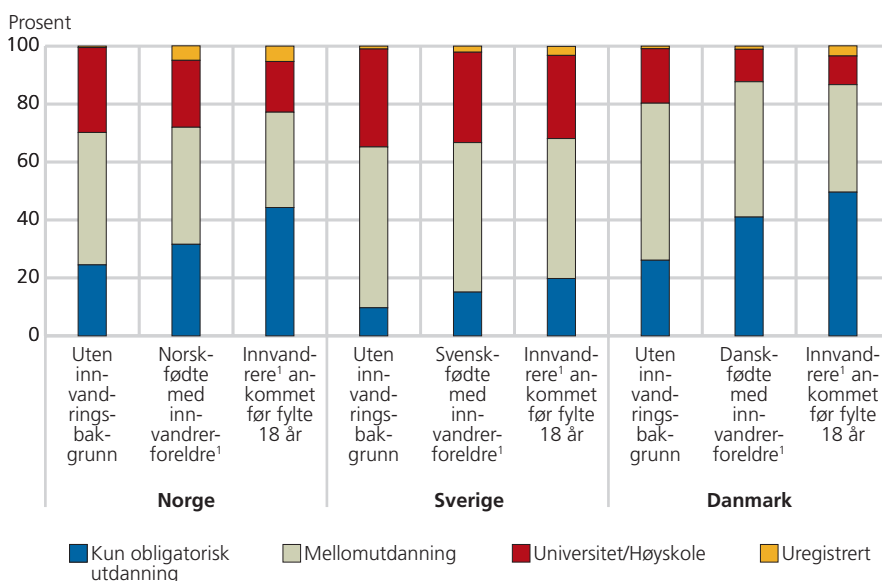
høyere. Dette skillet er like markant i alle tre befolkningsgruppene (også i majoritetsbefolkningen i samme alder), og det gjør seg like mye gjeldende i alle de tre skandinaviske landene (se figur 5).

Det går ellers tydelig fram av figuren at forskjellen mellom gruppen med mellomutdanning (videregående) og dem med høyere utdanning er atskillig mindre. Hovedskillet går følgelig mellom gruppen med kun obligatorisk utdanning og de øvrige gruppene på et hvilket som helst nivå over det obligatoriske.

Det er gruppen med kun obligatorisk utdanning som trekker gjennomsnittet ned i hver av de tre befolkningsgruppene. Da vi har sett at særlig innvandrere, men også til dels skandinaviskfødte barn av innvandrere mellom 20 og 29 år, har høyere andeler med kun obligatorisk utdanning enn majoritetsbefolkningen i samme aldersgruppe, er dette en viktig bakenforliggende årsak til mange av de ulikhetene i andel aktive vi har sett i figurene 2 og 3.

Forskjeller i utdanningsnivå synes dermed å skape større ulikhet enn innvandrerbakgrunn i seg selv i aldersgruppen 20-29 år i alle de tre skandinaviske landene. Forskjellene i andel aktive mellom lavt og middels/høyere utdannede innad i alle de tre befolkningsgruppene er på mellom 18 og omtrent 33 prosentpoeng, og er mye større enn de

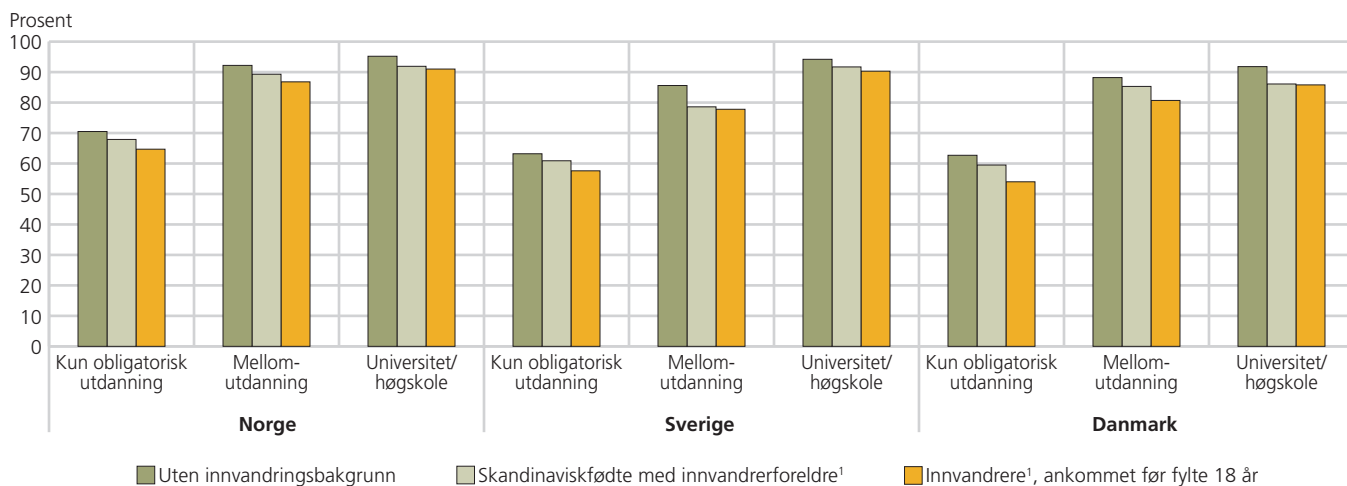
Figur 4. **Personer bosatt i Skandinavia, etter høyeste fullførte utdanningsnivå og innvandringsbakgrunn¹. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent**

¹ Med landbakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert befolkningsstatistikk fra SSB, SCB og DST.

Figur 5. **Andel aktive (sysselsatte eller i utdanning) bosatt i Skandinavia, etter høyeste fullførte utdanning og innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent**

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

ulikhetene vi ser mellom majoriteten og de to gruppene med innvandrerbakgrunn – på mellom 2,3 og 8,6 prosentpoeng – når vi sammenlikner personer på samme utdanningsnivå.

Som en følge av dette ser vi også at andelen i arbeid eller utdanning blant skandinaviskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere som har fullført utdanning utover obligatorisk nivå, ligger høyt over majoriteten som kun har obligatorisk utdanning (fra 15 til over 28 prosentpoeng). Dette gjør seg like mye gjeldende i alle de tre landene.

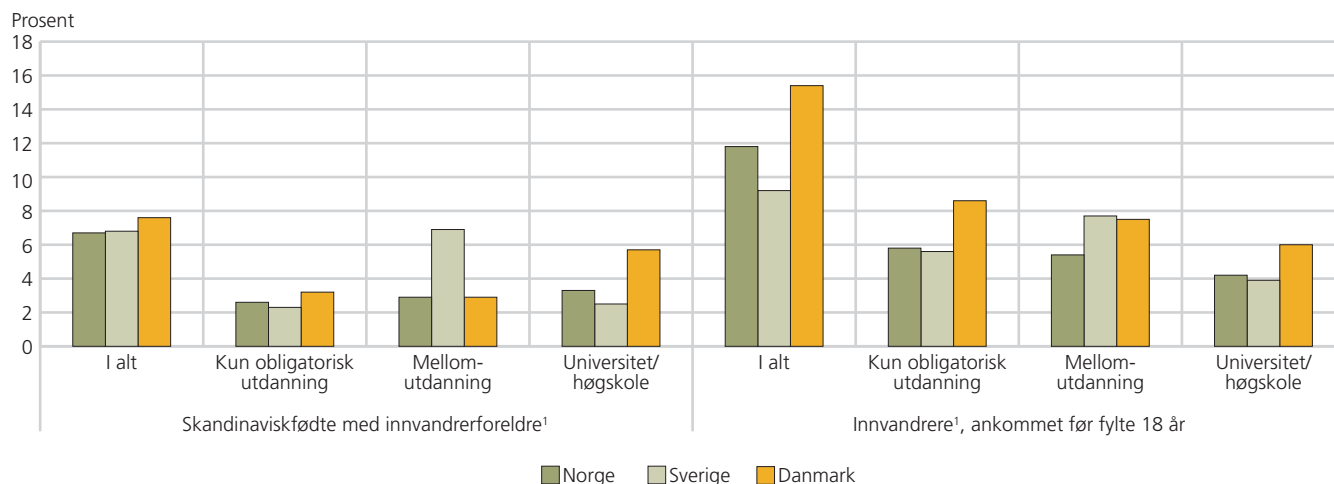
Avstanden til majoriteten blir mindre

Utdanning reduserer følgelig forskjellene i aktivitet mellom befolkningsgruppene. Figur 6 viser ulikheten i prosentpoeng (i forstørret målestokk) mellom de skandinaviskfødte og majoriteten, og innvandrere og majoriteten for gruppene samlet (i alt-søylene) samt for gruppene som befinner seg på samme utdanningsnivå. I de fleste tilfeller ser vi at forskjellene i forhold til majoriteten reduseres – som regel til under det halve – når det kontrolleres for utdanningsnivå.

Vi ser bare ett klart unntak fra dette mønsteret. Det gjelder svenskfødte med innvandrerforeldre som har mellomutdanning. De har omtrent samme avstand til majoriteten som svenskfødte med innvandrerforeldre sett under ett, uavhengig av utdanningsnivå. Dette må antakelig ses på bakgrunn av den vide definisjonen av mellomutdanning i Sverige, og den relativt store og heterogene gruppen vi får da.

Om vi ser bort fra denne gruppen, varierer forskjellene mellom skandinaviskfødte med innvandrerforeldre og majoriteten fra 2,3 til 5,7 prosentpoeng i de skandinaviske landene når vi tar hensyn til utdanningsnivå. For innvandrernes vedkommende er tilsvarende differanser på mellom 4 og 8,6 prosentpoeng. Med andre ord kan disse forskjellene i utgangspunktet relateres direkte til innvandrerbakgrunn.

Figur 6. Forskjeller i andel aktive (sysselsatt eller i utdanning) i forhold til majoriteten, etter utdanningsnivå og innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosentpoeng

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

For Norges del er det ikke mer enn rundt 3 prosentpoeng som skiller norsk-fødte med innvandrerforeldre og majoriteten i samme alder i andel aktive når vi forholder oss til dem på samme utdanningsnivå. For innvandrere er forskjellen på noe mellom 4 og 6 prosentpoeng.

Til sammenlikning er det for eksempel fra 21 til 26 prosentpoeng i forskjell mellom de lavt og middels/høyere utdannede innad i de to gruppene med innvandrerbakgrunn (se figur 5). Vi ser også at de med innvandrerbakgrunn i Norge som har utdanning på middels/høyere nivå, ligger mellom 16 og 21 prosentpoeng over majoriteten som kun har obligatorisk utdanning.

Fullføring av videregående er det avgjørende

De resultatene som er presentert her, indikerer at marginalisering av unge med innvandrerbakgrunn ikke kan sies å være noe særlig utbredt fenomen i de skandinaviske landene blant dem som er født i et skandinavisk land av innvandrerforeldre, eller som selv innvandret før de fylte 18 år. De ulikhetene i andelen aktive vi har sett i forhold til majoriteten, reduseres betraktelig når vi kontrollerer for utdanning.

Forskjellene utjevnes ikke helt ved kontroll for utdanning, men den ulikheten som vi kan knytte direkte til innvandrerbakgrunn, er betydelig mindre enn de ulikhetene som forskjeller i utdanningsnivå skaper. Den viktigste sosiale skillelinjen blant unge i Skandinavia synes å gå mellom dem som har fullført videregående skole, og dem som ikke har gjort det, uansett hvilken etnisk eller kulturell bakgrunn de måtte ha.

Datakilder

Tallmaterialet fra alle tre skandinaviske statistikkbyråer baserer seg på registerdata med referanse per 4. kvartal 2010. I registerdataene inngår befolkningsstatistikk, opplysninger om arbeidsstyrkestatus og utdanning (både igangværende og høyeste fullførte nivå).

Referanser

SSB (2012): *Unge med innvandrerbakgrunn i Skandinavia. Hvor mange er i arbeid eller utdanning*. Rapporter 2012/32, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/06/01/rapp_201232/)

